

SANNA CONTI

SAN NA ONTI

SAN NA ONTI

Den sama di skrifi èn meki a buku disi :

Mama Bobi / Makandi makandra
ONCFS : François Korysko

Tekenen : Jean-Pierre Penez

Di sreka a buku : Cinthia Granville
SASU ESSOR

Wi e gi wan dusun gran tangi gi den
ontiman san e ondrosuku ala yari gi
ONCFS eke Candido Ferreira di prati
omeni koni di yepi fu meki a buku disi.

Gran tangi tu gi a lanti kantoro DEAL
nanga Europa kantoro (FEDER) di yepi
nanga moni fu a buku disi sa de.

2018

A wortu fu den bigi sama	4
Den ontipresi yari nanga yari	6
San na wan goni nanga den patron ?	8
Te wi go onti	10
Fa yu kan lay patron sondro nowan riskow ?	12
A pori fasi nanga a bun fasi	14
Te den busimeti meki pikin sondro fu wi onti den	18
Omeni busimeti sa de ini wan pisi busi ?	20
Tu sortu fasi fu onti a pingo	22
Den quotas	24
A wet fu Sranan	26
Den busimeti di wi abi leti seli	28
Wantu busimeti san wi no abi leti fu onti	30
Fu a busimeti tan wan switi meti / No fregiti fu	32
Den presi pe wi sa onti	34

San yu kibri tide, yu feni tamara
Ce que tu preserves aujourd'hui, tu le trouves demain

Depuis plus de quinze ans, l'**association Mama Bobi et l'Office national de la chasse** et de la faune sauvage (ONCFS) œuvrent ensemble dans le domaine de la chasse, pratique intimement liée à l'histoire comme au quotidien des populations de la forêt de Guyane.

Ce partenariat fructueux se concrétise en particulier par le suivi des pratiques de chasse en Guyane, favorisant la transmission intergénérationnelle des connaissances traditionnelles et coutumières, ou encore par la sensibilisation interculturelle aux nouvelles réglementations.

Reposant sur cette collaboration désormais ancienne, le Guide du jeune chasseur que vous tenez entre les mains se veut un manuel tourné vers une chasse citoyenne, durable, et pratiquée en toute sécurité.

Ce livret entend également permettre une prise de conscience du formidable héritage de vie en commun que les populations de Guyane ont toujours entretenu avec la faune sauvage et son habitat. Aujourd'hui comme hier, il est de notre responsabilité individuelle et collective d'avoir des pratiques de chasse respectueuses de la biodiversité.

A vous donc, chers lecteurs, de vous inspirer du contenu de ce guide pour transmettre autour de vous les bonnes pratiques et les valeurs essentielles de la chasse !

Antoine Lamoraille, fondateur de Mama Bobi
Olivier Thibault, Directeur général de l'ONCFS

San yu kibri tide, na dati yu abi tamara

Fu sanede wi mu kibri den meti den fowru nanga so tu a busi.

Wi ala abi fu sabi taki wi no bigin prani udu ete.

Wi no sreka nowan presi fu kweki den meti.

Na wi nanga den e tan na a srefi kondre, den no e kengi.

Yu sa stem fu poti, yu sa stem fu puru, ma Granman Levy be taki : en na a Granman fu den meti.

A tru, bikasi den abi sama fu taki gi den.

Dati, no wani taki yu no man nyan meti, ma honti fu kon gudu : noyti.

Honti fu yu nyan, dati srefi sa yepi den pikinwan fu kon sabi den Frakatiki.

Nyannyan di e sorgu ala wi :

Sekibondo no man tron Kumaru !

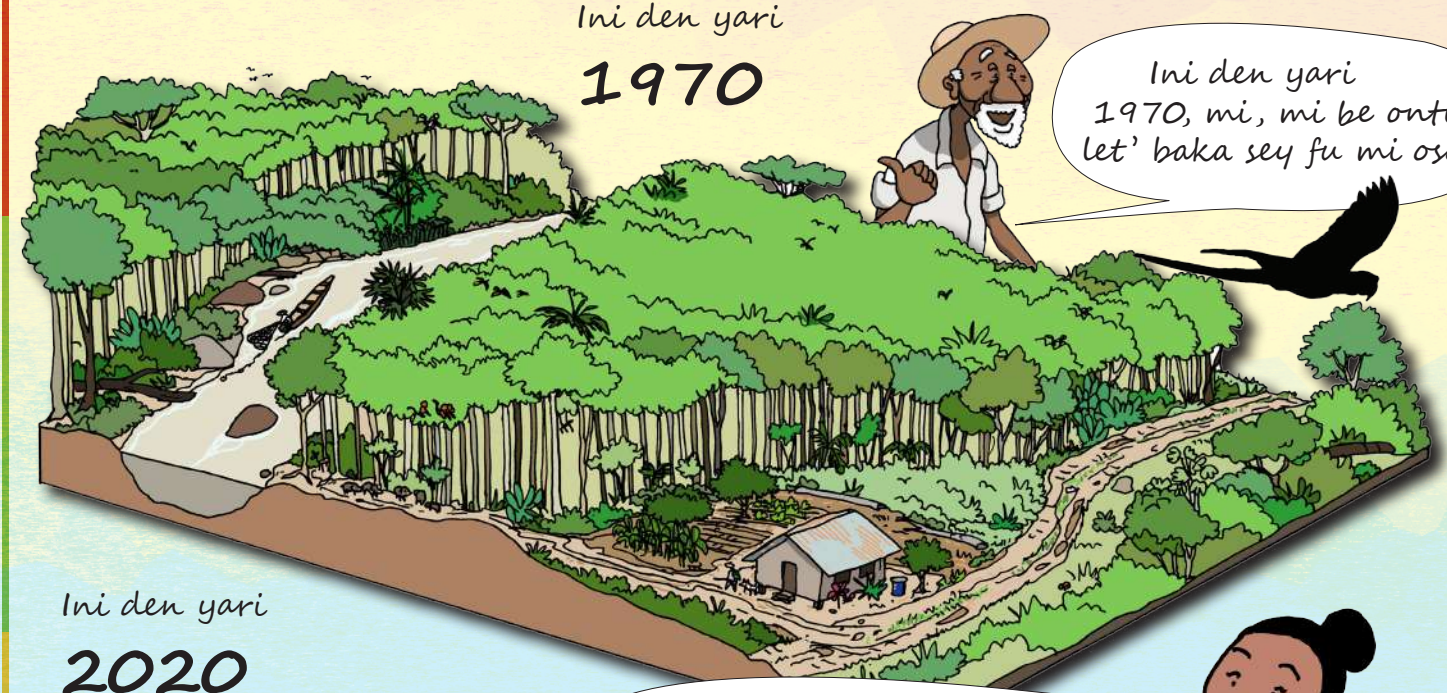
Gersi moni no man tron moni !

A Gron Mama e aksi lespeki

Antoine Lamoraille.

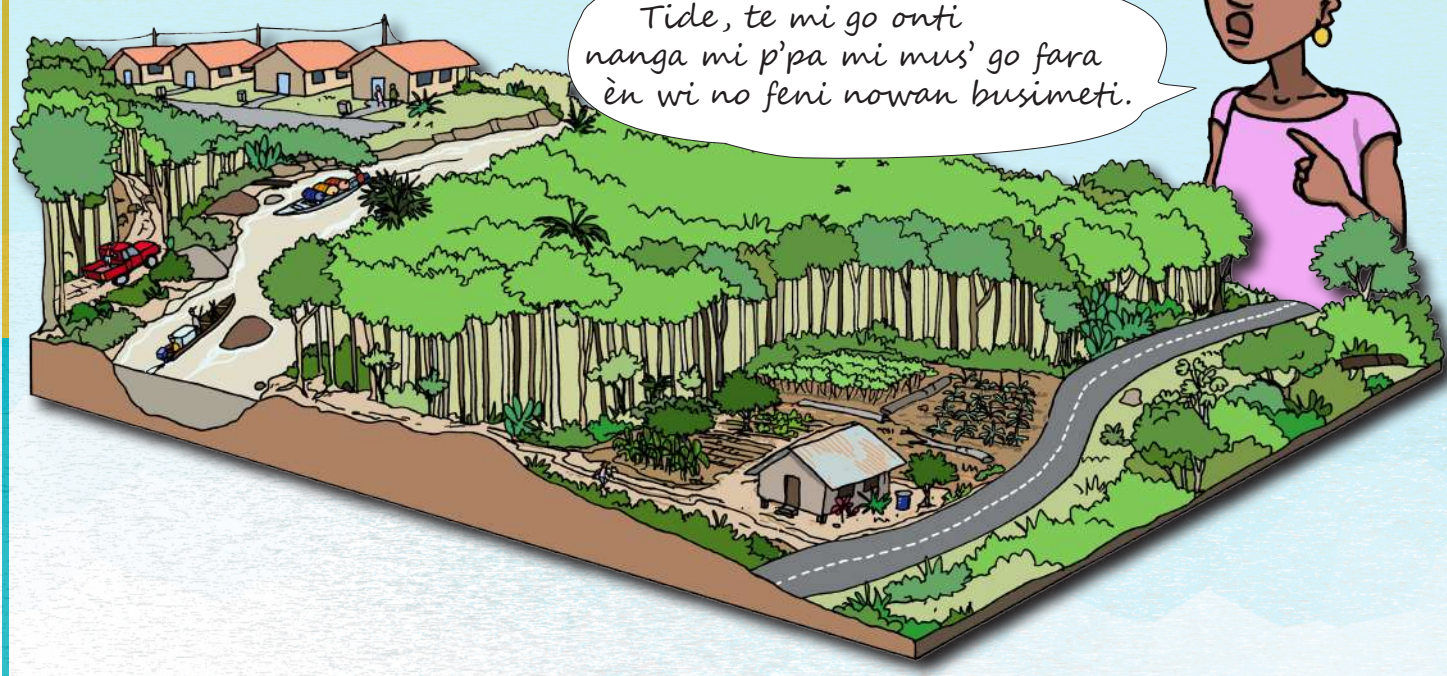
DEN ONTI PRESI YARI NANGA YARI

Ini den yari
1970

Ini den yari
1970, mi, mi be onti
let' baka sey fu mi oso.

Ini den yari
2020

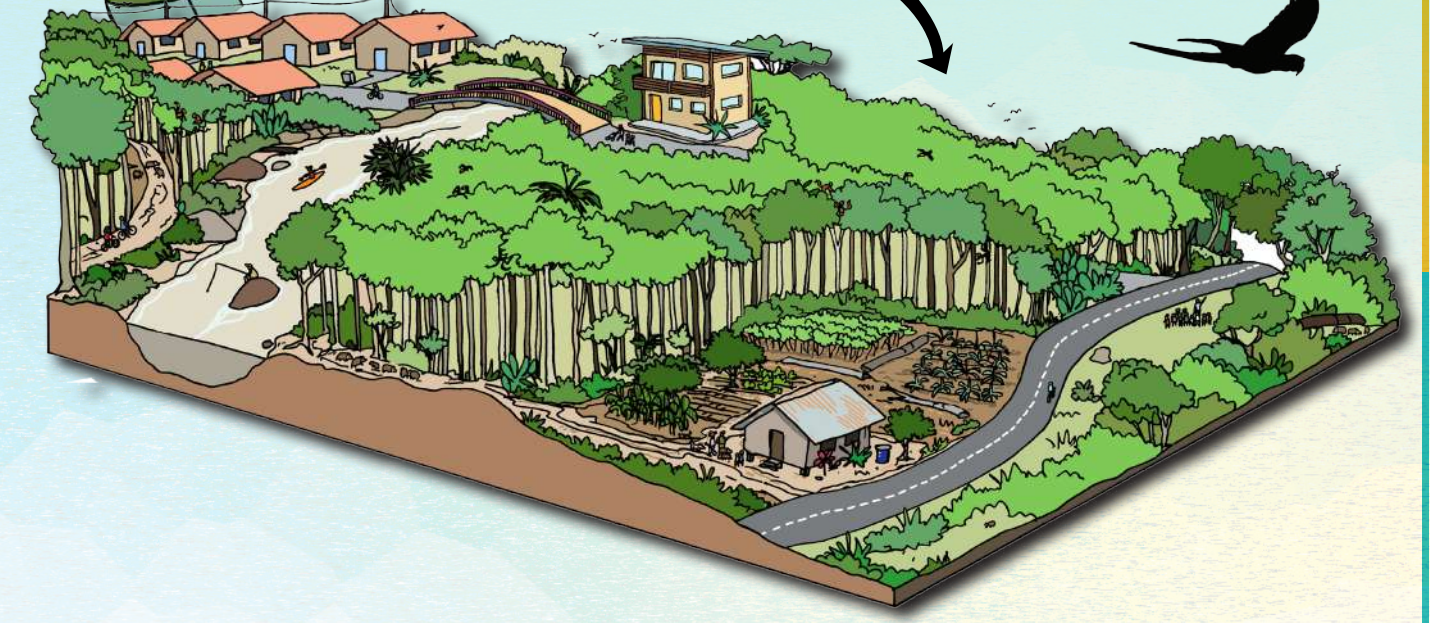
Tide, te mi go onti
nanga mi p'pa mi mus' go fara
èn wi no feni nowan busimeti.

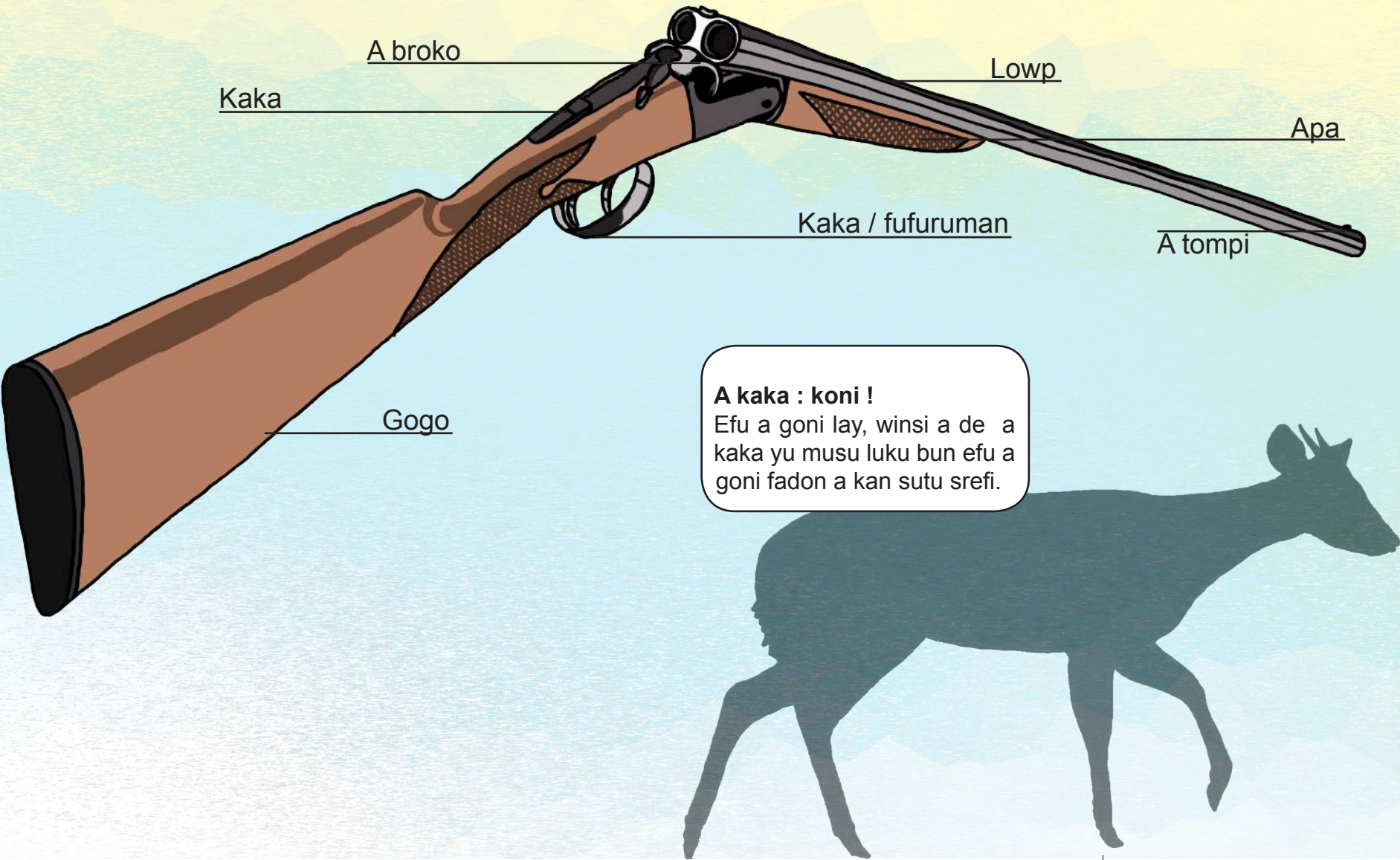
So, san wi o
onti tamara ?

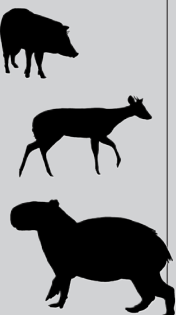
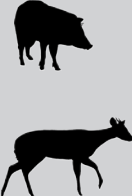
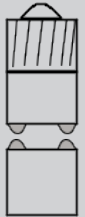
Ini den yari
2050

san o pasa ?

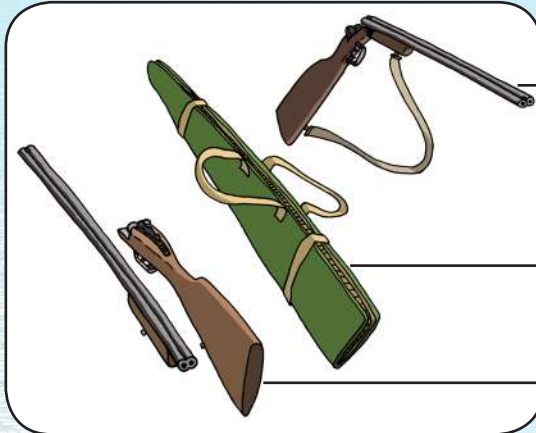
SAN NA WAN GONI NANGA DEN PATRON

Sortu lay	Chevrotine	Kugru 4 go miti 6	Kugru 7,5 go miti 10	Brenneck
Sortu Busimeti	Bofro Dya Pakira Kapiwa	Weti Makaku Babun Powisi He	Toko Papakay Kuyaki	Bofro Dya
				
A bigi	8.65 mm (9 kugru)	3 mm	2 mm	
				

TE WI GO ONTI

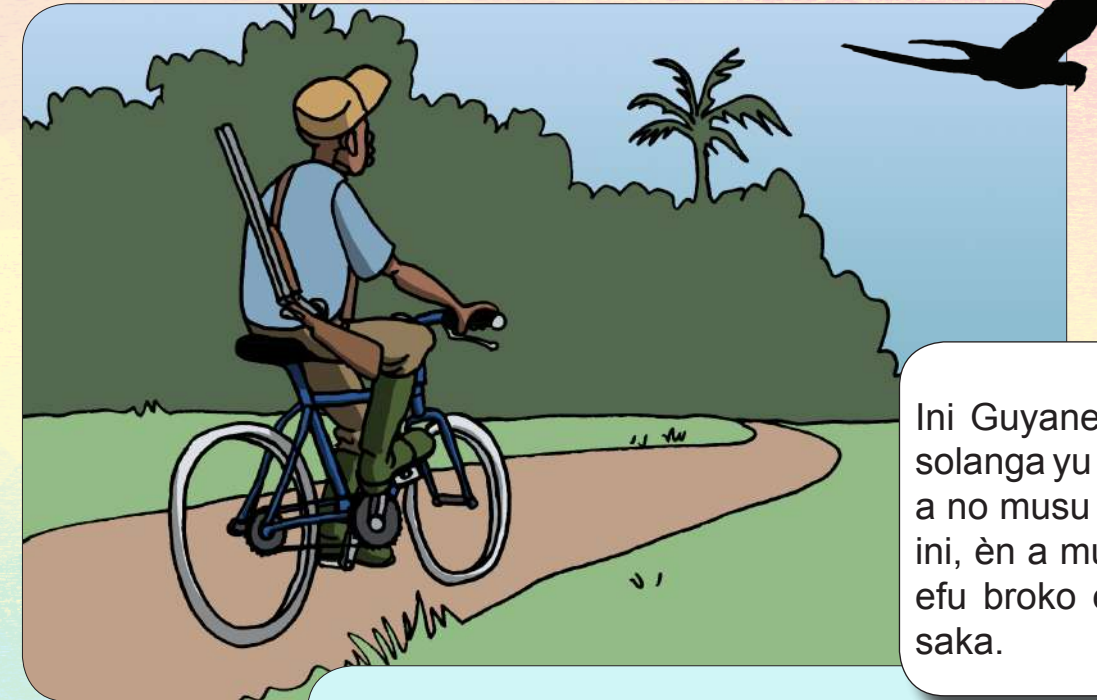
Te wi go onti wi mus' seti ala sani a fesi èn wi lay koni fasi a goni soso te wi doro pe wi wani onti.

Broko a goni

A goni musu de ini en saka

Broko a goni

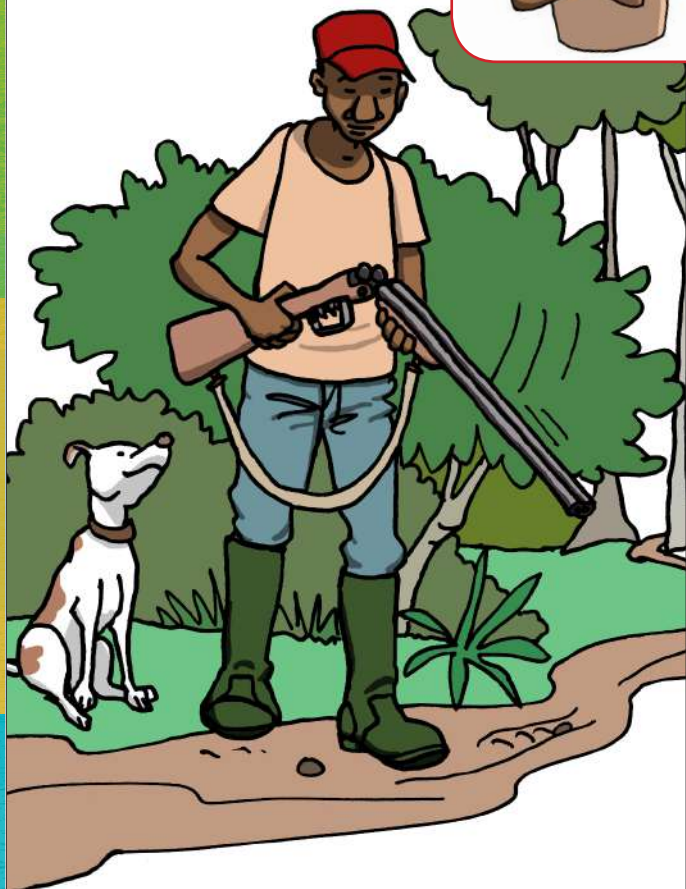
Ini Guyane, a wet taki : solanga yu tyari wan goni a no musu abi patron na ini, èn a musu de na rim efu broko èn poti ini en saka.

FA YU KAN LAY A PATRON SONDRU NOWAN RISKOW ?

1

1. Te mi broko a goni, a lowp musu sori go na doti èn mi luku bun lontu mi.

Lowp : fosi yu lay den patron luku bun den gonilowp fu den krin

2

2. A no a anu di hori a goni musu poti a patron go na ini

3

3. Mi luku bun lontu mi fosi mi opo a gogo fu a goni èn a lowp musu tan luku a doti

4

4. Te mi e waka a goni mofo musu luku doti efu tapu

A PORI FASI

A PORI FASI

A PORI FASI

A BUN FASI

A BUN FASI

Ten yu kren
efu te yu
saka, a goni
no musu abi
patron na ini

A BUN FASI

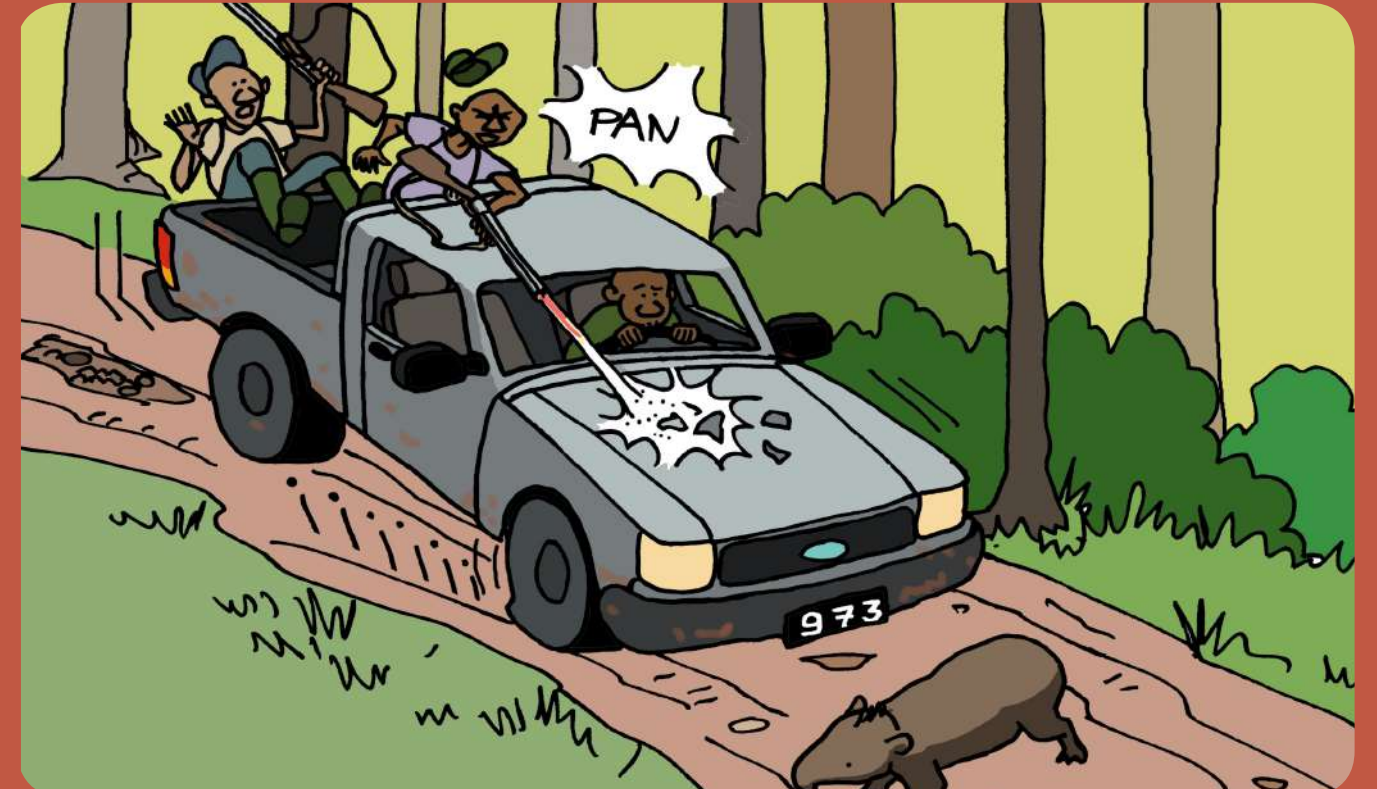

Yu musu puru a
lay fu a goni fosi
yu abra a udu

A PORI FASI

A PORI FASI

A BUN FASI

Te wi de furu ontiman noyti yu musu sutu go na a sey fu den tra ontiman. Yu musu sabi san yu o kiri fosi yu sutu a goni.

A BUN FASI

TE DEN BUSIMETI MEKI PIKIN SONDRU FU WI ONTI DEN

ÈN SONDRU DEN DEDE NA BUSI (SIKI, ...)

	KONKONI	BOFRO	PINGO
A fosi yari			
Di fu tu yari			
Di fu dri yari			
Di fu fo yari			
A yari fu meki pikin	A konkoni musu abi 6 efu 8 mun fosi a meki en fosi pikin	A bofro meki en fosi pikin te a abi 4 yari	A pingo meki en fosi pikin te a abi 2 yari
San wi kan du	A umak Konkoni sa meki 2 go miti 4 pikin ini wan yari. Wi kan sutu moro furu Konkoni	A umabofro meki 1 pikin ala 2 yari. Wi no man kiri tumusi bofro	A umapingo meki 1 go miti 3 pikin ala yari. So sutu den pingo koni fasi !

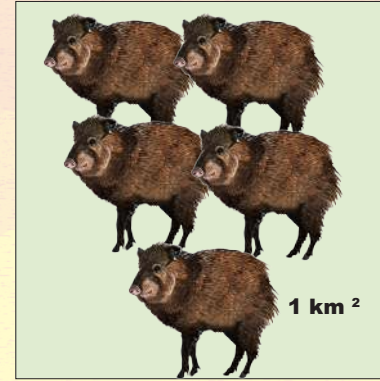
OMENI BUSIMETI SA DE INI WAN PISI BUSI

Winsi pe den de,
den taki a srefi tongo ?

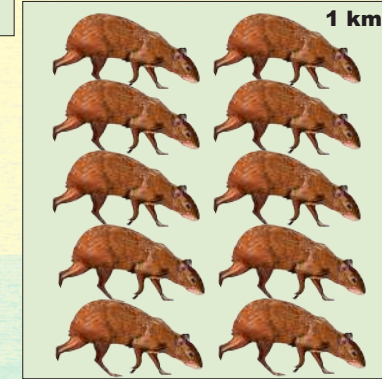

Zoom 1km^2

1 km^2

Zoom 1km^2

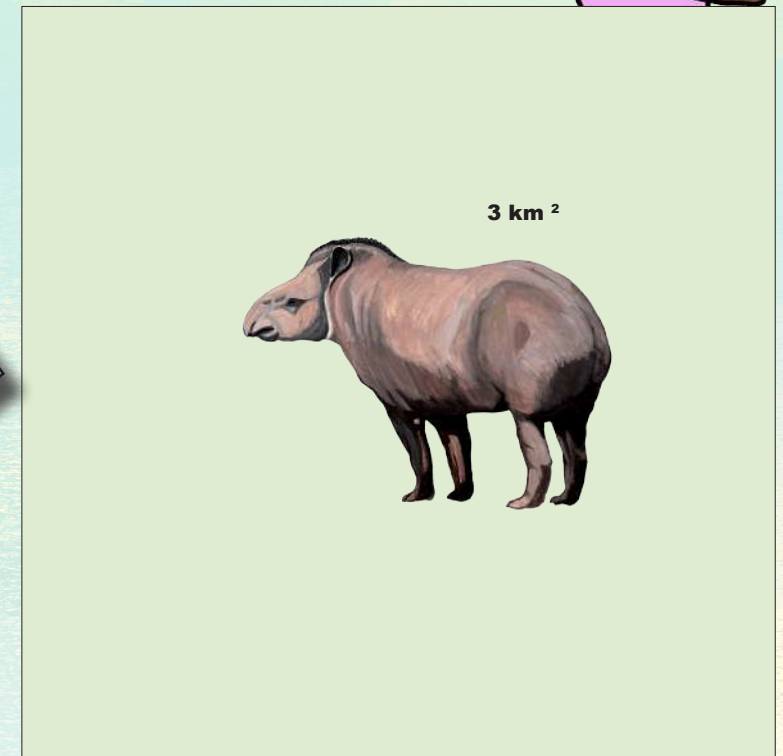

1 km^2

Ini a srefi presi yu no
abi a srefi nomru fu den konkoni
nanga pingo èn bofro.

Zoom 3km^2

3 km^2

TU SORTU FASI FU ONTI A PINGO

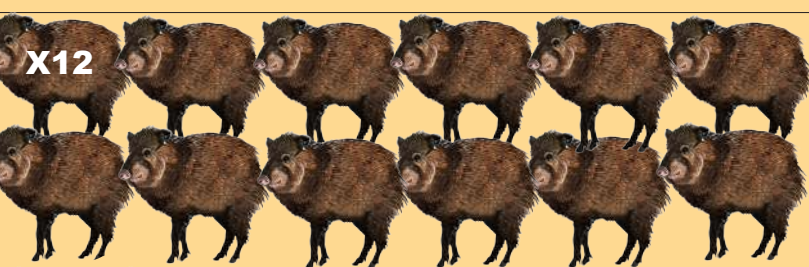
A bigi fu a lo

X8

X8

X8

Wan uma meki 1 te 3 pikin. A uma o meki a fosi pikin te a abi 1,5 go miti 2 yari. A uma tan 158 dey nanga bee. A o meki pikin baka 200 dey. A pingo sa libi 13 yari.

	EFU WI ONTI BUN MANIERI FASI	DEDE NA BUSI	ONTIMAN KIRI DEN	EFU WI ONTI TUMUSI	DEDE NA BUSI	ONTIMAN KIRI DEN
A fosi yari	 X5 X7 X7		 X2	 X4 X4 X5		 X8
Di fu tu yari	 X9 X7		 X2	 X4 X1 X5		 X8
Di fu dri yari	 X12 X7 X14		 X2	 X1 X1 X1		 X8

Wan bun onti man sabi a fasi fa den busimeti e libi

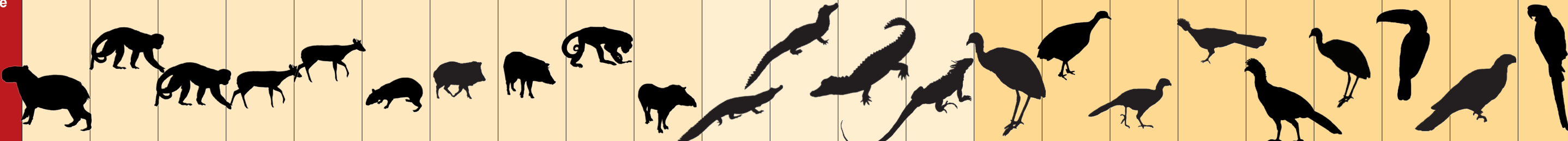
Mi, san mi fustan na efu wi kiri tumisi pingo wantron, a lo pingo no o de moro.

QUOTAS : wan wet sori omeni busimeti

WAN ontiman sa kiri ini wan leysi.

Quota	2	1	2	1	1	3	2	2	1	3	3	3	3	3	2	2	3	3	1	2	4	10	3
ombre																							
nom commun	Cabiai	Capucin à tête blanche	Capucin brun	Daguet gris	Daguet rouge	Paca	Pécari à collier	Pécari à lèvres blanches	Singe hurleur	Tapir	Caïman à lunettes	Caiman rouge	Caiman gris	Iguane	Grand tinamou	Tocro	Ortalide motmot	Marail	Hocco	Agami	Toucan et toucanets	Pigeons et colombes	Perroquets et perruches
Kréol	Cochon d'eau	Macaque blanc	Macaque noir	Cariacou	Biche rouge	Pac	Pakira	Cochon bwa	Baboun	Maïpouri	Féfé	Caiman nain	Caiman nain	Léza	Per-dri-poul	Tokro	Parakoua	Maray	Oko	Aganmi	Gwo bek	Pigeon	Jaco
Kali'na	Kapiwa	Yalagalou	Meku	Kaliagu	Kussali	Urana	Pakila	Pinjio	Alawada	Maipuli				Waya-maga	Niam	Tokolo		Malai	Du'oko	Agami			
Palikur	Psouk	Wakou-koua	Wakou-koua	Keikou	Ytt	Wan	Kawine	Pakie	Maouksi	Aoudik	Pounanan	Watou	Watou prié	Iwan	Inam	Tokro	Paakoua	Maas	Timouvou	Maïtu	Yaouk	Ogous	Koékoui
Mawina Tongo	Kapiwa	Wati maka-kou	Mongi	Kutaku	Dia, Redidia	He	Pakira	Pingo	Baboun	Bofo	Yakare tinga	Redikaai-man	Redikaai-man	Leguaan, legwana	Namu	Toko		Maray	Powisi	Kamikami	Kuyaki	Droyfi	Dyaba
Saamaka	Kapiwa	Weti makaku	Baaka makaku	Paadu	Dyanga-futu	Waana	Pakia	Pingo	Babunu	Bofo	Piki kyman	Piki kayman	Gan kayman	Waya-maka	Namu	Toko	Paaka	Malay	Oko	Akami	Kuyake	Pumba	Alala papakay
Brésilien	Capivara	Caiarara	Macaco prego	Veado Catingueiro	Veado pardo	Paca	Caitetu	Queixada Porco-domato	Guariba	Anta	Jacare tinga	Jacare curua	Jacare curua	Cameleao	Inha bum grande	Uru	Arancuan	Jacu	Mutum	Jacamin de costas cinzentas	Tucano	Pombo	Papagai

San mi fustan , di mi be yonguboy dan mi be respekti a wet kaba nanga a fasi fa mi be onti.

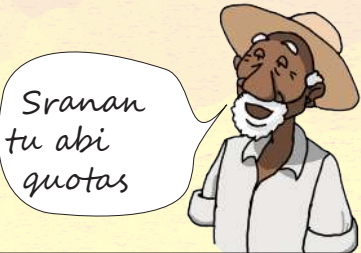

Naso omu, ma tide moro furu ontiman de

Dati wani taki moro busimeti san kiri. Fu dati den seti den quotas.

A WET FU SRANAN : DEN QUOTAS NANGA DEN TEN DI YU ABI LETI FU ONTI DEN BUSIMETI

yu abi leti fu onti yu no kan onti

Nen	Quota	January	Febuary	Mart	April	May	Juny	July	August.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
Redidia	1	X	X								X	X	X
Kuriaku	1	X	X								X	X	X
Bofo	1	X	X	X	X	X				X	X	X	X
Mambula	2												
Konkoni	2												
He	2												
Keskesi	1		X	X	X	X	X	X					
Pakira	1				X	X	X	X					
Pingo	1				X	X	X	X					
Kapasi	1				X	X	X	X					
Maka kapasi	1				X	X	X	X					
Bigifutu kapasi	1				X	X	X	X					
Siksi banti kapasi	1				X	X	X	X					
Papakay	10	X	X	X	X	X	X						X
Margrietje	5	X	X	X	X	X	X						X
Powisi	1	X	X	X	X	X	X						X

Ya tok ! den abi wan pisiten pe yu no man onti son busimeti, bikasi den busimeti de nanga bee efu na a ten di de kweki den pikin.

En na Brazil wi no abi leti fu onti ini a heri kondre

Espèce	Quota	January	Febuary	Mart	April	May	Juny	July	August.	Sept.	Oct.	Nov.	Déc.
Anaki	10						X	X	X	X			
Soukourou	10						X	X	X	X			
Skurki	10						X	X	X	X			
Kraw-kraw	10						X	X	X	X			
Mamafowru anamu	2	X	X	X	X	X	X	X					
Anamu	2	X	X	X	X	X	X						
Pikin anamu	2	X	X	X	X	X	X						
Tigri anamu	2	X	X	X	X	X	X						
Tokoro	2	X	X	X	X	X	X						
Kami-kami	2	X	X	X	X	X	X						
Maray	2	X	X	X	X	X	X						
Wakago	2	X	X	X	X	X	X						
Droyfi	5												
Peni-ati droyfi	5												
Legwana	5									X	X	X	X
Piki kayman	2												

DEN BUSIMETI DI WI ABI LETI FU SELI

Den sama di kon nyan
dya wani soso switimofo!
No fregeti fu gi mi den papira.

Fu mi sa tyari
busimeti gi yu a heri yari, mi no
kiri ala den wantron mi sutu soso
den moro bun wan.

A wet taki : a sama di abi a
restaurant musu abi a nen nanga a
tanpresi fu a ontiman efu a sama di
tyari a busimeti. A ontiman musu fu
sori sama na en.
Fu den pingo, pakira nanga gwana
a ontiman musu meki wan papira
di kotoygi a seli den busimeti gi a
restaurant.

INI GUYANE YU ABI 8 SORTU BUSIMETI DI YU ABI LETI FU SELI EFU BAY

Busimeti	Nen
	Kapiwa
	Konkoni
	Kapasi
	Maka kapasi
	Pakira
	Pingo
	He
	Legwana

Fu sanede wi
no kan onti den
busimeti disi ?

Nen : Bosdoks

Nen : Ala den Dyaba

WANTU BUSIMETI SAN WI NO ABI LETI FU ONTI

Nen : Bubu

Nen : Gamba

Nen : Mirafroyti

Bika yu abi
sama di kiri busimeti
fu feni en buba èn poti
na en oso eke popki.

Nen : Weti fesi mongi

Nen : Kori kori

Nen : Kwata

Nen : Tamanua

Nen : Tyati

Nen : Bigi kayman

A abi
son meti di no de so
furu na busi èn di no meki
furu pikin na fu dati a de
fanowdu fu kibri den.

FU A BUSIMETI SA TAN WAN SWITI METI

Fafu du :

Te yu sutu busimeti, koti en gorogoro fu a brudu no pori a meti.

A betre fu no sutu a meti na en bere fu a kakabere no pori a meti

Moro esi yu puru a bere ini moro a meti o tan bun.

Poti esi a meti ini a kowru (4°C).

Fu sowan fu den meti, puru den sasu di kan kengi a smeri fu a meti.

Fu a busimeti no pori esi puru den wiri efu fowru wiri.

Fu hori a busimeti yu sa poti en ini sowtu efu smoko en.

NO FERGITI

Te yu go na busi a moro bun efu yu tyari wantu sani eke

Watra
Faya
How
Wan dresi saka

Luku efu a goni nanga den lay bun

Fosi yu go onti meki sama sabi pe yu o go.

Wi musu lespeki den busipasi nanga den onti presi di meki kaba. Marki bun a busipasi di yu teki. Efu yu onti nanga tra ontiman, ibriwan musu sabi pe a trawan e go, san a e du. Efu wan ontiman musu tan na wan presi fu wakti a busimeti a no musu go na wan tra presi.

Leri bun fa den busimeti e tan. A betre yu sabi bun a busi efu sabana

Fosi yu sutu nanga a goni yu musu si krin sa yu o sutu. Te wi si wan busimeti wi firi switi, wi kan sutu tumusi esi nanga riskow. Efu yu yere wan sani noyti yu musu sutu sandro fu si en bun fosi.

No libi doti sani na busi (lay fu a goni, batra, batrey, ...)

No fergiti fu sori wan marki na neti pe yu sribi

No frede fu aksi owru ontiman sani fu onti. (Aksi pasi a no lasi pasi)

DEN PRESI PE WI SA ONTI

